

“ผะหมี่”

ที่กำลังเลือนหาย

การเล่น “ผะหมี่” เป็นของชาวจีนที่นิยมเล่นกันมานาน เข้ามาโดยผู้มีความรู้ชาวจีนที่อพยพมาทำหากินในประเทศไทย คนไทยได้ร่วมเล่นและดัดแปลงตัวปริศนาเป็นคำประพันธ์ต่างๆ ได้รับการส่งเสริมการเล่นจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนำมาแสดงในงานฤดูหนาว จึงทำให้คนไทยรู้จักและนำมาเล่นกัน ปัจจุบันภาคกลางการเล่น “ผะหมี่” แทบจะเลือนหายไป นับว่าเสียดาย ชมรมนักกลอนพระนครศรีอยุธยา จึงได้จัดการแสดงเพื่อเป็นการอนุรักษ์ และฝึกสมองทดลองปัญญาต่อไป

“ผะหมี่” มาจาก ภาษาจีนแต้จิ๋ว เป็นการละเล่นประลองปัญญา และฝึกสมองในหมู่นักปราชญ์และกวีชาวจีน ประด้ายคำว่า “ผะ” แปลว่า ตี และ “หมี่” แปลว่า ความมืด ปัญหา หรืออำพราง รวมเป็นการตีความ การแก้ปัญหอำพรางให้ชัดเจน

การเข้ามาของการเล่น “ละหมี่” ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่ามาอยู่ ่างไร ปรากฏชัดเจนคือ เริ่มตั้งแต่สมัย รัชกาลที่ 5 โดยเจ้าฟ้ามหาวิชราวุธมกุฎราชกุมาร ได้ทรงพระราชนิพนธ์ปริศนาให้ข้าราชการเป็นการภายใน ส่วนพระองค์ โดยเขียนเป็นปริศนาด้วยคำประพันธ์ไทย เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และคำตอบของปริศนา (หรือเรียกว่าธง) จะมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบต่างๆ เป็นการเล่นที่แพร่หลายในกรุงเทพมหานคร ผู้ที่ตอบ ปริศนาจะถูกจะได้รับของพระราชทานเป็นการเล่นที่รู้จักแพร่หลายในงานฤดูหนาวที่วัดเบญจมบพิตร พระองค์ ทรงออกร้านโดยจัดให้มีการทายปริศนาขึ้น และได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก และทรงออกร้านอีกในปีต่อๆ มา สืบจนถึงรัชสมัยที่พระองค์ขึ้นครองราชย์

การเล่น “ละหมี่” หรือการเล่นทายปริศนาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีลักษณะ ดังนี้ ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการเล่นละหมี่ ยกพื้นร้านเล็กน้อย แต่งร้านแบบจีน เป็นห้องโถง มีช่องสำหรับผู้ตอบ แก้ปริศนาที่เขียนบนกระดาษสี ติดไว้ตามฝาห้อง ผู้ตอบปริศนาแผ่นใดได้ก็ปลดแผ่นปริศนาไปตอบ โดยเสียเงิน 1 บาท เมื่อตอบแล้วจะมีอาณัติสัญญาณเป็นเสียงกลอง แปลว่าทาย ถูก จะมีรางวัลเป็นสิ่งของต่างๆ ให้ผู้ตอบ รางวัลถูก แต่ถ้ามีสัญญาณตั้ง “แก๊ก” เป็นที่ทราบกันว่าทายผิด

ลักษณะปริศนา “ละหมี่”

การเล่น “ละหมี่” มีลักษณะดังนี้ ภาพ เป็นการใช้ภาพตั้งเป็นปริศนา เหมือนเกมทายภาพ , คำตัดต่อ จะมีการเพิ่มหรือตัดคำสลับตัวอักษร เช่น อะไรเอ่ย ตัดตัวหลังเป็นนม ตัดตัวหลังเป็นขน คำตอบ (ธง) คือ ขนม, คำเดียว คือปริศนาที่มีธงเป็นคำเดียว เช่น ก๊ก กูก์ เก๊ก ก๊ก , คำผัน ผันเสียงตามวรรณยุกต์ เช่น ปา ป่า ป้า ป๊า ป่า, พ้องหน้า คำตอบเป็นคำพ้องหน้า เช่น แม่น้ำ แม่ทัพ แม่มด แม่บ้าน , พ้องกลาง คำตอบตรงกลางจะพ้อง กัน เช่น นกสองหัว หมาสองหาง ข้าสองเจ้า บ่าวสองนาย , พ้องหลัง คำตอบข้างหลังจะพ้องกัน เช่น แม่น้ำ ลูกน้ำ ม้าน้ำ, ลูกโซ่คำตอบจะเกี่ยวเนื่องกับคำตอบหน้า เช่น กอไก่ ไก่ฟ้า ฟ้าแลบ แลบลิ้น ลิ้นชัก เป็นต้น , คำ ผวน คำตอบจะเป็นคำผวน เช่น นาข้า (น้ำชา) นาก๊ก (นกกา) นาไต (นัยน์ตา) นาทริต (นิทรธา), สุภาชิต คำ พังเพย คำตอบที่ได้เมื่อนำมารวมกันจะเป็นสำนวนโวหารต่างๆ เช่น จับ ปลา สอง มือ (จับปลาสองมือ)

ชมรมนักกลอนพระนครศรีอยุธยา ได้เห็นความสำคัญ และเสียดายหากการเล่นนี้จะเลือนหายไป จึงได้จัดการแสดง “ละหมี่” ขึ้นในลานวัฒนธรรม บริเวณหน้าวิหารพระมงคลพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จำลองเวที ปัญหา ลักษณะการเล่น และการแต่งตัว และเชิญ ชวนเยาวชน ผู้สนใจเข้าร่วมกิจกรรม คนใดตอบปริศนาถูก ดนตรี กลอง ระนาด ฉิ่ง ฉาบ จะประโคมเพลงต้นเร้าใจสนุกสนาน แสดงอาณัติสัญญาณว่าตอบถูก แล้วมอบรางวัลให้กับผู้ตอบปัญหา แต่ถ้าตอบผิด ดนตรี กลอง ระนาด ฉิ่ง ฉาบ จะบรรเลงเพลงเศร้า ๆ เป็นการแสดงอาณัติสัญญาณว่าตอบผิด

การแสดง “ละหมี่” หากมีผู้สนใจเรียนรู้จะสืบสานการละเล่นไทยๆ ที่จะเลือนหายนี้ให้คงอยู่ต่อไป หรือต้องการให้แสดงในงานต่างๆ สามารถติดต่อ น. อวยพร สัมมาพะระ ประธานชมรมนักกลอนพระนครศรีอยุธยา และประธานสภาวัฒนธรรมตำบลไผ่ลิงเบอร์โทรศัพท์ 09-8262-6324 และสามารถสืบค้นได้ที่ สุรีย์ ไวกูฬ. ความเป็นมาของละหมี่ <https://th.wikipedia.org/wiki/ละหมี่>, เอียร์ชัย เอี่ยมวรเมธ. พจนานุกรมจีน-ไทย. กรุงเทพฯ : รวมสาส์น. 2541, ประวัติความเป็นมาของการเล่นละหมี่ จากโรงเรียนบางบัววิทยา.

นายศุภฤกษ์ โพธิ์ศรี

นักจัดการงานทั่วไปปฏิบัติการ

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา